

Rada Społeczno-Gospodarcza

Dystrybucja:
OGÓLNA

CEP/AC.13/2005/3/Rev.1
23 marca 2005

ANGIELSKA/FRANCUSKA/ROSYJSKA/WERSJA JĘZYKOWA

EUROPEJSKA KOMISJA GOSPODARCZA (EKG ONZ)

KOMITET POLITYKI EKOLOGICZNEJ

Spotkanie wysokiego szczebla Ministerstw ds. Środowiska oraz Edukacji
(Wilno, 17-18 marca 2005)
(Punkty 5 i 6 proponowanego porządku obrad)

**STRATEGIA EKG ONZ DOTYCZĄCA EDUKACJI
DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU**

przyjęta na spotkaniu wysokiego szczebla
Ministerstw ds. Środowiska oraz Edukacji

Wizja

Nasza wizja przyszłości jest wyobrażeniem regionu, w którym obowiązują powszechne wartości solidarności, równości i wzajemnego szacunku pomiędzy ludźmi, krajami oraz pokoleniami. Jest to region cechujący się zrównoważonym rozwojem, obejmujący aktywność ekonomiczną, sprawiedliwość, społeczną harmonię, ochronę środowiska oraz zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi, w taki sposób by zaspokoić potrzeby obecnego pokolenia, nie pozbawiając przy tym możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.¹

Edukacja, będąca jednym z podstawowych praw człowieka,² jest warunkiem wstępnym osiągnięcia zrównoważonego rozwoju oraz istotnym narzędziem właściwego zarządzania, podejmowania uzasadnionych decyzji oraz promowania demokracji. Z tego względu edukacja dla zrównoważonego rozwoju może pomóc w urzeczywistnieniu naszej wizji przyszłości. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju kształtuje i wzmacnia zdolność oceny rzeczywistości i podejmowania decyzji na rzecz zrównoważonego rozwoju poszczególnych osób, grup, społeczności, organizacji oraz państw. Wpływając na zmianę sposobu myślenia, umożliwi ludziom tworzenie bezpieczniejszego, zdrowszego i lepiej prosperującego świata, podnosząc tym samym jakość życia. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju może kształtować krytyczne myślenie, rozwijać świadomość oraz podnosić kwalifikacje, dzięki czemu możliwe staje się zgłębienie nowych wizji i pomysłów oraz rozwijanie nowych metod i narzędzi wdrażania.

---

¹ Zobacz również Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju, „Our Common Future”, 1987.

² Zobacz również Oświadczenie o Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju; piąta Konferencja Ministerialna „Środowisko dla Europy” („Environment for Europe”), Kijów, 2003.

Wstęp

1. Zadanie rozpowszechniania niniejszej Strategii podjęte zostało przez Ministrów Środowiska EKG ONZ (Europejska Komisja Gospodarcza ONZ) podczas piątej konferencji „Środowisko dla Europy”, („Environment for Europe” Kijów, maj 2003). W Strategii tej wykorzystano zarówno doświadczenia zebrane na poziomie regionalnym, jak i światowym. Jest ona zgodna z ramowymi zaleceniami wdrażania Dekady Narodów Zjednoczonych na rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju (United Nations Decade of Education for Sustainable Development) opracowanymi przez Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) i stanowi istotny wkład w to przedsięwzięcie; Strategia powinna być taktowana jako podstawa do wprowadzania Dekady oraz zaleceń będących rezultatem Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju, na poziomie regionalnym.
2. Strategię opracowano przy udziale rządów, instytucji oświatowych, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych podmiotów regionu EKG ONZ oraz organizacji międzynarodowych.
3. Niniejsza Strategia powinna ułatwić wprowadzenie i promocję Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju - EZR (Education for Sustainable Development – ESD) w obrębie regionu Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ i tym samym przyczynić się do realizacji naszej wspólnej wizji.
4. Region EKG ONZ obejmuje kraje o bogatym zróżnicowaniu kulturowym i o różnych warunkach społecznych, ekonomicznych oraz politycznych. Szanse osiągnięcia zrównoważonego rozwoju zależą w dużym stopniu od zmiany stylu życia oraz modeli konsumpcji i produkcji, przy jednoczesnym poszanowaniu potrzeb tych krajów, których główną troską jest zmniejszenie ubóstwa.
5. Region ten posiada zarówno podstawowe warunki, jak i potrzebę wdrożenia Strategii. W większości krajów regionu funkcjonuje zorganizowany system edukacji zatrudniający zawodowych nauczycieli, zapewniający dostęp do podstawowej edukacji i równe dla wszystkich prawo do nauki. Dzięki temu osiągnięto wysoki poziom umiejętności czytania i pisania, wypracowano potencjał naukowy oraz zapewniono udział i zaangażowanie społeczne. Jednakże wciąż istnieją wyzwania, którym należy sprostać, aby skutecznie wdrożyć EZR (ESD). Należy tak udoskonalać systemy kształcenia, by uwzględniony został interdyscyplinarny charakter EZR (ESD), zwiększyło się zaangażowanie społeczeństwa i zapewnione zostało odpowiednie zaplecze instytucjonalne i materialne.

I. CEL I ZADANIA

6. Celem niniejszej Strategii jest zachęcenie państw członkowskich EKG ONZ do opracowania i wcielenia zasad EZR (ESD) do formalnych systemów edukacji we wszystkie ich odpowiednie dziedziny oraz w edukacji nieformalnej i mimowolnej (pozaformalnej). Wyposażyć to ludzi w wiedzę oraz umiejętności odnoszące się do zrównoważonego rozwoju, podnosząc ich kompetencje i zaufanie oraz zwiększając możliwości działania na rzecz zdrowego i twórczego życia w harmonii z przyrodą,³ w trosce o wartości społeczne,

---

³ W Deklaracji z Rio dotyczącej Środowiska i Rozwoju stwierdza się, że człowiek znajduje się w centrum uwagi w dążeniach do zrównoważonego rozwoju oraz ma prawo do zdrowego i twórczego życia, w harmonii z przyrodą (zob. również: „Plan Działań”, Światowy Szczyt Zrównoważonego Rozwoju, NZ, 2002).

równouprawnienie płci i różnicowanie kulturowe.

7. Zadaniami niniejszej Strategii, które przyczynią się do osiągnięcia celu, są:
- (a) Zapewnienie, że polityka, struktury wykonawcze i operacyjne wspierają EZR (ESD);
  - (b) Promocja zrównoważonego rozwoju poprzez nauczanie formalne, nieformalne i mimowolne;
  - (c) Wyposażenie specjalistów zajmujących się edukacją (edukatorów) w odpowiednie kwalifikacje, dzięki włączeniu do programów ich przygotowania zawodowego, nauczania zagadnień dotyczących zrównoważonego rozwoju;
  - (d) Zapewnienie dostępu do odpowiednich pomocy dydaktycznych i materiałów edukacyjnych niezbędnych do EZR (ESD);
  - (e) Promocja badań służących rozwojowi EZR (ESD);
  - (f) Wzmocnienie współpracy w zakresie EZR (ESD) na wszystkich szczeblach w ramach regionu EKG ONZ.

II. ZAKRES

8. Strategia zostanie przyjęta przez zainteresowane państwa członkowskie EKG ONZ. Państwa spoza regionu są również zachęcane do jej stosowania.
9. Strategia kierowana jest do rządów, motywując je i doradzając, w jaki sposób rozwijać politykę i praktykę włączania kwestii zrównoważonego rozwoju do edukacji i nauczania z zaangażowaniem nauczających i innych zainteresowanych podmiotów. Jako że kształcenie w zakresie zrównoważonego rozwoju musi brać pod uwagę warunki lokalne, ponadlokalne, krajowe oraz regionalne, można różnicować nacisk na poszczególne aspekty zrównoważonego rozwoju, w zależności od kraju i dziedziny nauczania. Strategia ta służyć ma krajom regionu jedynie jako elastyczne ramy, zakładając, że jej wdrożenie zależeć będzie od priorytetów i inicjatyw poszczególnych krajów uwzględniając ich specyficzne potrzeby i warunki.
10. Strategia popiera międzysektorową⁴, wielostronną współpracę i partnerstwo, stymulując tym samym zaangażowanie zasobów ludzkich i rzeczowych w EZR (ESD).
11. W Strategii zawarto podstawowe postanowienia Edukacji dla Wszystkich: Wyjście Naprzeciw Naszym Wspólnym Zobowiązaniom (Education for All: Meeting our Collective Commitments)⁵.
12. Strategia wspiera realizację postanowień porozumień wielostronnych oraz innych istotnych porozumień, które odnoszą się do komunikacji, edukacji, udziału społecznego i

---

⁴ Pomiędzy instytucjami państwowymi.

⁵ Dakarski Ramowy Program Działania na rzecz Edukacji dla Wszystkich (Dakar Framework for Action), UNESCO, 200.

podnoszenia świadomości społecznej. Powinna również wspierać wdrożenie 10 zasady Deklaracji z Rio dotyczącej Środowiska i Rozwoju, Konwencji z Aarhus⁶, Milenijnych Celów Rozwoju Narodów Zjednoczonych⁷, Quality Education (Kształcenie Jakościowe)⁸, poprzez promocję przejrzystego, całościowego i odpowiedzialnego podejmowania decyzji, tak jak i rozwijanie możliwości ludzkich.

III. ZASADY

13. Istnieje potrzeba uwzględnienia ewolucji znaczenia pojęcia zrównoważonego rozwoju. Rozwój zrównoważonego społeczeństwa powinien więc być widziany jako stały proces uczenia się, odsłaniania zagadnień i problemów, na które właściwe odpowiedzi i rozwiązania mogą zmieniać się w miarę, jak wzrasta nasze doświadczenie. Cele nauczania EZR (ESD) powinny obejmować wiedzę, umiejętności, zrozumienie, a także uwzględniać odpowiednie nastawienia oraz wartości.

14. EZR (ESD) wciąż rozwija się jako szerokie i kompleksowe pojęcie, na które składają się powiązane zagadnienia dotyczące środowiska, gospodarki i społeczeństwa. Poszerza ono pojęcie edukacji środowiskowej (ekologicznej), która musi się odnieść do coraz szerszego zakresu dziedzin związanych z rozwojem EZR (ESD), wskazuje również na różne składniki rozwoju i wyznacza kierunki dla form kształcenia. Z tych względów edukacja środowiskowa powinna zostać przekształcona i uzupełniona o inne dziedziny nauczania w sposób zapewniający zintegrowane podejście do edukacji dla zrównoważonego rozwoju.

15. Wśród kluczowych problemów zrównoważonego rozwoju znajdują się między innymi kwestie zmniejszenia ubóstwa, praw obywatelskich, pokoju, etyki, odpowiedzialności w kontekście lokalnym i globalnym, demokracji i sprawowania władzy, sprawiedliwości, bezpieczeństwa, praw człowieka, zdrowia, równouprawnienia płci, zróżnicowania kulturowego, rozwoju miast i wsi, gospodarki, modeli produkcji i konsumpcji, odpowiedzialności zbiorowej, ochrony środowiska, zarządzania zasobami naturalnymi oraz zróżnicowania biologicznego i krajobrazowego⁹. Kierowanie tak zróżnicowanych problemów do EZR (ESD) wymaga podejścia holistycznego¹⁰.

16. Podczas wdrażania EZR (ESD) należy odnieść się do następujących obszarów: udoskonalania edukacji podstawowej, reorientacji kształcenia w stronę zrównoważonego rozwoju, podwyższenia świadomości społecznej oraz promowania szkoleń¹¹.

17. EZR (ESD) powinna rozwijać szacunek i zrozumienie dla różnych kultur oraz zachęcać do uczestniczenia w nich. Rola miejscowych społeczności powinna zostać doceniona i powinny one stać się partnerami w procesie tworzenia programów edukacyjnych. Tradycyjna wiedza ludowa powinna być doceniona i zachowana jako nieodłączna część EZR (ESD).

---

⁶ Konwencja EKG ONZ o Dostępie do Informacji, Udziale Społeczeństwa w Podejmowaniu Decyzji oraz Dostępie do Sprawiedliwości w Sprawach Dotyczących Środowiska, Aarhus (Dania), 1998.

⁷ Deklaracja Milenijna Narodów Zjednoczonych, Zgromadzenie Ogólne, ósme zebranie plenarne, 2000.

⁸ Ministrowie Edukacji Joint Communiqué, 32. Ogólna Konferencja UNESCO, 2003.

⁹ Zob. również Ramy zarysu wdrożenia Dekady na rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, UNESCO, 2003.

¹⁰ Zob. również Oświadczenie w sprawie Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju.

¹¹ Zob. również Agenda 21.

18. Uczący się na wszystkich poziomach kształcenia powinni być zachęceni do systematycznego, krytycznego i twórczego myślenia oraz refleksji zarówno w kontekście lokalnym, jak i globalnym; są to warunki wstępne działania na rzecz zrównoważonego rozwoju.¹²
19. EZR (ESD) jest procesem trwającym całe życie, od wczesnego dzieciństwa do kształcenia wyższego oraz osób dorosłych i wychodzi poza edukację formalną. Jako że wartości, styl życia oraz postawy kształtowane są już we wczesnym wieku, edukacja ma szczególne znaczenie w przypadku dzieci. Ponieważ uczymy się podejmując różne role w naszym życiu, EZR (ESD) powinna być uważana za proces „na całe życie”. Powinna przenikać do programów nauczania na wszystkich poziomach, włączając w to szkolnictwo zawodowe, szkolenia dla prowadzących edukację (edukatorów) oraz dokształcanie osób wykonujących zawód i podejmujących decyzje.
20. Szkolnictwo wyższe powinno w znaczny sposób przyczynić się do EZR (ESD) przez rozwój odpowiedniej wiedzy i kompetencji.
21. EZR (ESD) powinna brać pod uwagę zróżnicowane warunki lokalne, krajowe i regionalne, jak również kontekst ogólnoswiatowy, poszukując równowagi pomiędzy interesami globalnymi a lokalnymi.
22. EZR (ESD) powinna również przyczyniać się do rozwoju obszarów wiejskich i miejskich poprzez zwiększanie dostępu do kształcenia i polepszanie jego jakości. Byłoby to szczególnie korzystne dla mieszkańców obszarów wiejskich.
23. Odniesienie do wymiaru etycznego, włączając w to kwestie równości, solidarności oraz współzależności w obecnym pokoleniu i pomiędzy pokoleniami, jak również związków między ludźmi i przyrodą oraz między bogatymi i biednymi, jest kluczowe dla zrównoważonego rozwoju i, z tego względu, zasadnicze dla EZR (ESD). Odpowiedzialność w sposób nieodłączny wiąże się z etyką i staje się kwestią praktyczną dla EZR (ESD).
24. Formalną EZR (ESD) powinno przenikać doświadczenie życiowe i zawodowe spoza budynku szkoły. Osoby nauczające (edukatorzy)¹³ zaangażowane w EZR (ESD) odgrywają istotną rolę w ułatwianiu tego procesu i w zachęcaniu do dialogu pomiędzy uczniami i studentami oraz władzą i społeczeństwem obywatelskim¹⁴. W ten sposób EZR (ESD) stwarza możliwość na pokonanie izolacji edukacji od społeczeństwa.
25. EZR (ESD) angażuje inicjatywy skierowane na rozwój kultury wzajemnego szacunku w komunikacji społecznej i podejmowaniu decyzji, przesuując uwagę od wyłącznego przekazywania informacji w kierunku kształcenia uczestniczącego¹⁵. W związku z tym powinna być uznana rola jaką EZR (ESD) odgrywa w kształtowaniu interaktywnej i zintegrowanej polityki i podejmowaniu decyzji oraz w rozwoju i usprawnianiu demokracji
-
- ¹² Zob. również Oświadczenie w sprawie Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju.
- ¹³ Nauczającymi są nauczyciele, lektorzy, trenerzy i wszystkie pozostałe osoby wykonujące zawody mające za zadanie kształcenie innych, jak również nauczający wolontariusze.
- ¹⁴ Zob. również Oświadczenie w sprawie Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju.
- ¹⁵ Deklaracja Thessaloniki; Thessaloniki, Grecja, 1997. Niektóre państwa używają pojęcia „kształcenie społeczne” na określenie kształcenia uczestniczącego.

uczestniczącej.¹⁶ Powinien być również uznany udział EZR (ESD) w rozwiązywaniu konfliktów społecznych i osiąganiu sprawiedliwości, także poprzez Lokalną Agendę 21.

26. EZR (ESD) wymaga współpracy i partnerstwa wielu zainteresowanych podmiotów. Wśród najważniejszych aktorów sceny edukacji znajdują się rządy i władze lokalne, sektory kształcenia i nauki, sektor zdrowia, sektor prywatny, przemysł, transport i rolnictwo, związki zawodowe i pracownicze, środki masowego przekazu, organizacje pozarządowe, różne wspólnoty, społeczności lokalne oraz organizacje międzynarodowe.

27. EZR (ESD) powinna promować postanowienia wielostronnych układów dotyczących środowiska i istotnych uzgodnień międzynarodowych związanych ze zrównoważonym rozwojem.

IV. NASTĘPSTWA DLA EDUKACJI

28. EZR (ESD) wymaga zmiany orientacji ze skupiania się wyłącznie na dostarczaniu wiedzy w kierunku zajmowania się problemami i poszukiwania możliwych rozwiązań. Z tego względu edukacja utrzymując tradycyjną koncentrację na poszczególnych przedmiotach powinna jednocześnie otworzyć drzwi na wielo- oraz między-dyscyplinarne badanie rzeczywistych sytuacji życiowych. Mogłoby to mieć wpływ na strukturę programów nauczania oraz na metody nauczania, wymagając, by nauczający przestali być jedynie „przekaznikami”, a uczący się jedynie odbiorcami. W zamian za to obie strony powinny stanowić zespół.

29. Instytucje edukacji formalnej odgrywają istotną rolę w rozwijaniu możliwości działania od wczesnych lat, dostarczając wiedzę i wpływając na odpowiednie nastawienia i zachowania. Ważne jest, by zapewnić wszystkim uczniom i studentom możliwość zdobywania odpowiedniej wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju oraz by upewnić się, że są oni świadomi skutków decyzji nie wspierających zrównoważonego rozwoju. Instytucja kształcąca, w całości, włączając w to uczniów i studentów, nauczycieli, zarządzających oraz pozostały personel, jak również rodziców, powinna stosować się do zasad zrównoważonego rozwoju.

30. Ważne jest, by wspierać nieformalne i mimowolne działania EZR (ESD), jako że są one istotnym uzupełnieniem edukacji formalnej, nie mniej ważne w kształceniu dorosłych. Nieformalna EZR (ESD) odgrywa szczególną rolę, jako że często jest bardziej zorientowana na uczącego się oraz promuje kształcenie uczestniczące i kształcenie przez całe życie (ang. lifelong learning). Kształcenie mimowolne w miejscu pracy dodaje wartości tej edukacji zarówno dla pracodawców jak i pracowników. Z tego względu współpraca pomiędzy różnymi uczestnikami zaangażowanymi we wszystkie formy EZR (ESD) powinna być doceniana i popierana.

31. Właściwe szkolenie początkowe jak i dalsze doskonalenie nauczających oraz możliwość dzielenia się doświadczeniem są szczególnie ważne, by EZR (ESD) mogła odnieść sukces. Wraz z podniesieniem świadomości oraz wiedzy odnoszącej się do zrównoważonego rozwoju, a w szczególności tych aspektów zrównoważonego rozwoju, które dotyczą obszarów związanych z ich zawodem, nauczający mogą być skuteczniejsi i pracować

---

¹⁶ Agenda 21.

korzystając z przykładów. Szkolenia powinny być również ściśle powiązane z istotnymi wynikami badań w zakresie zrównoważonego rozwoju.

32. Nauczanie oraz uczenie się w ramach EZR (ESD) jest znacznie usprawnione dzięki treściom, jakości oraz dostępności materiałów szkoleniowych. Jednakże materiały takie nie są dostępne we wszystkich krajach. Jest to problem całego sektora edukacji formalnej, jak również edukacji nieformalnej i mimowolnej. Z tego względu należy przyłożyć dużą wagę do opracowania i powielenia odpowiednich materiałów. Należy dążyć do spójności pomiędzy materiałami szkoleniowymi edukacji formalnej i nieformalnej oraz zapewnić, by były one istotne dla kwestii zrównoważonego rozwoju oraz dostępne na poziomie lokalnym.

33. Aby osiągnąć jak największą skuteczność, EZR (ESD) powinna:

- (a) Być kierowana na dwa sposoby: (i) poprzez włączenie tematów EZR (ESD) we wszystkie odpowiednie przedmioty, programy i kursy; oraz (ii) poprzez dostarczenie specyficznych tematycznych programów i kursów przedmiotowych;
- (b) Skupiać się na umożliwieniu zdobywania w trakcie nauki znaczących doświadczeń, które rozwijają zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju sposoby zachowania w placówkach oświatowych, miejscu pracy, rodzinach i społecznościach;
- (c) Zwiększać współpracę i partnerstwo pomiędzy członkami społeczności oświatowej oraz innymi zainteresowanymi podmiotami. Dalsze zaangażowanie sektora prywatnego i przemysłu w proces kształcenia pomoże uwzględnić gwałtowny rozwój techniczny i zmianę warunków pracy. Działania edukacyjne w bliskim związku ze społeczeństwem wzbogacą uczących się w praktyczne doświadczenia;
- (d) Zapewniać wgląd w kwestię globalnych, regionalnych, krajowych i lokalnych problemów związanych ze środowiskiem, wyjaśniając je w aspekcie cykli życiowych, nie skupiając się wyłącznie na wpływie na środowisko, ale również na następstwach gospodarczych i społecznych, odnosząc się zarówno do środowiska naturalnego, jak i zmienionego przez człowieka;
- (e) Korzystać z szerokiego zakresu metod aktywnego uczestnictwa; kształcenia zorientowanego na definiowanie i rozwiązywanie problemów, dopasowanych do możliwości uczącego się. Oprócz metod tradycyjnych, powinny się tu zawierać, między innymi, dyskusje, odwzorowania koncepcyjne i percepcyjne, analiza filozoficzna, poszukiwanie wartości, symulacje, metody scenariuszy zajęć, przedstawianie na modelach, odgrywanie ról (metoda dramy), gry, technologie informacji i komunikacji (ICT), badania, studia przypadków, wycieczki i zajęcia w terenie, projekty własne realizowane przez uczących się, analizy praktyczne, doświadczenia z miejsca pracy oraz rozwiązywanie problemów;
- (f) Wspierać się na właściwych materiałach szkoleniowych, takich jak publikacje metodyczne, pedagogiczne i dydaktyczne, podręczniki, pomoce wizualne,

broszury, studia przypadków i przykłady dobrych praktyk, źródła elektroniczne, audio i video.

34. Rządy powinny wspierać kształcenie nieformalne i mimowolne, ponieważ zorientowani obywatele i świadomi konsumenci są niezbędnym warunkiem, aby poprzez ich wybory i działania wprowadzać w życie wskaźniki zrównoważonego rozwoju, włączając w to Agendę 21.

35. Celem nieformalnego i mimowolnego uczenia, włącznie z programami podnoszenia świadomości społecznej, powinno być ułatwienie lepszego zrozumienia związków pomiędzy zagadnieniami społecznymi, gospodarczymi oraz dotyczącymi środowiska w kontekście globalnym i lokalnym, przy uwzględnieniu perspektywy czasowej. Społeczności, rodziny, środki masowego przekazu oraz organizacje pozarządowe są istotnymi podmiotami w procesie podnoszenia świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego rozwoju.

36. Organizacje pozarządowe (non-governmental organisations - NGOs) w istotny sposób wprowadzają nieformalną i mimowolną edukację, mają możliwość wdrożenia procesu umacniania społeczeństwa obywatelskiego, jak również włączają w nurt edukacji wiedzę naukową oraz fakty i przekładają je na łatwo zrozumiałą informację. Rola NGOs jako pośrednika pomiędzy rządami i szerokimi kręgami społeczeństwa powinna zostać uznana, propagowana i wspierana. Partnerstwo pomiędzy NGOs, rządami i sektorem prywatnym może dodać EZR (ESD) istotnej wartości.

37. Środki masowego przekazu są potężną siłą kierującą wyborem i sposobem życia konsumenta, zwłaszcza dzieci i ludzi młodych. Ważnym wyzwaniem jest zmobilizowanie ich umiejętności, technologii oraz kanałów dystrybucji, w celu rozpowszechniania wiarygodnych informacji oraz istotnych komunikatów dotyczących kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem.

38. Wszystkie grupy zawodowe mogą przyczyniać się do rozwoju zrównoważonego w skali krajowej, regionalnej i globalnej. Rozwój wyspecjalizowanych programów szkoleniowych, w celu wyposażenia specjalistów i osób podejmujących decyzje w wiedzę oraz umiejętności w zakresie zrównoważonego rozwoju zostały uznane za podstawowe elementy kształcenia w tym zakresie.¹⁷

39. Tak więc szkolenia zawodowe oraz doksztalające odgrywają bardzo istotną rolę i w związku z tym powinny zostać zaproponowane wszystkim osobom podejmującym decyzje i wszystkim specjalistom, zwłaszcza tym, których rola sprowadza się do planowania i zarządzania.

40. Programy szkoleniowe powinny odnosić się do kluczowych kwestii zrównoważonego rozwoju, a równocześnie brać pod uwagę potrzeby różnych grup zawodowych oraz wagę tych kwestii w obszarach ich pracy. Szczególną uwagę należy poświęcić tematom powiązanim z zagadnieniem podstawowej odpowiedzialności w danym zawodzie oraz jej skutkach gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

41. Aby EZR (ESD) stała się częścią programu zmian w kierunku bardziej zrównoważonego społeczeństwa, należy zmienić sam system kształcenia. Należy popierać badania mogące przyczynić się do EZR (ESD). Istnieje potrzeba zwiększonej współpracy i

---

¹⁷ Zob. również Ramy zarysu wdrożenia Dekady na rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju.

partnerstwa pomiędzy zainteresowanymi podmiotami w prowadzeniu działalności badawczej i rozwojowej, poczynając od określania zagadnień przez pracę w oparciu o nową wiedzę, po udostępnianie jej i zastosowanie. Wyniki badań i dokonania w zakresie rozwoju powinny być udostępniane wszystkim zainteresowanym na poziomie lokalnym, regionalnym i globalnym oraz powinny zostać wcielone w różne elementy systemu kształcenia, w doświadczenie i praktykę.

V. RAMY WDROŻENIA

1. Wdrożenie na poziomie krajowym/państwowym

42. Każdy kraj odpowiedzialny jest za wdrożenie Strategii. Aby zawrzeć w systemie kształcenia perspektywę zrównoważonego rozwoju, konieczne jest silne poparcie polityczne na każdym poziomie rządzenia. Aby to osiągnąć, zaleca się krajom przetłumaczenie niniejszej Strategii na ich rodzime język(i), rozpowszechnienie jej wśród odpowiednich władz oraz wyznaczenie punktu koordynującego.

43. Skuteczne wdrożenie niniejszej Strategii wymaga zintegrowania jej postanowień z państwowymi i lokalnymi strategiami planowania, inwestycji i zarządzania na wszystkich poziomach kształcenia i we wszystkich instytucjach i organizacjach edukacyjnych. Jednocześnie wdrożenie powinno przebiegać w zgodzie oraz z wykorzystaniem innych istotnych dwu- i wielostronnych państwowych inicjatyw. Instrumenty prawne, ekonomiczne i komunikacyjne powinny być dostosowane do warunków w Państwie. Dlatego też kraje powinny wdrażać Strategię zgodnie ze swym ustawodawstwem, polityką i ramami działania.

44. Kraje powinny określić swoje obecne zobowiązania odnośnie komunikacji, edukacji i udziału społecznego oraz podnoszenia świadomości w międzynarodowych porozumieniach dotyczących środowiska oraz w innych istotnych porozumieniach, aby móc się do nich we właściwy sposób odnieść poprzez EZR (ESD).

45. Sektor oświaty składa się z szerokiego kręgu uczestników o różnych systemach zarządzania w różnych krajach. Jest on również kierowany do ludzi w różnym wieku i o różnych pozycjach życiowych. Wyzwaniem będzie skierowanie i wdrożenie koniecznych reform politycznych i odnoszących się do ram działania w sektorze oświaty, na podstawie powiernictwa, wyłączności i subsydiarności, oraz zachęcenie do samooceny. Ważne jest, by osoby odpowiedzialne za formalną, nieformalną i mimowolną edukację współpracowały z właściwymi organami państwowymi we wdrażaniu Strategii.

46. Współpraca, podział odpowiedzialności i kierownictwo we wszystkich istotnych organach państwowych powinny zostać uznane za ważny mechanizm właściwego rządzenia i należy je wzmacniać. Zwłaszcza Ministerstwa Edukacji oraz Środowiska powinny współpracować i obejmować przewodnictwo w inicjowaniu i popieraniu dalszej integracji zagadnień zrównoważonego rozwoju z polityką formalnej edukacji, programów i programów nauczania na wszystkich poziomach kształcenia oraz wycenić wdrożenie Strategii. Pożądana jest również bliska i skuteczna współpraca z innymi organami państwowymi, jak również z innymi zainteresowanymi podmiotami, zwłaszcza z organami odpowiedzialnymi za gospodarkę.

47. Istnieje potrzeba koordynacji mechanizmów wdrażania Strategii na poziomie państwowym, a także dzielenia się informacją i stymulowania partnerstwa pomiędzy różnymi podmiotami¹⁸. Jedną z opcji jest ustanowienie „krajowej platformy EZR (ESD)” możliwie pod patronatem rad zrównoważonego rozwoju i innych istotnych organów, jednoczących specjalistów z różnych sektorów.

48. Krajowe¹⁹ (państwowe/stanowe) plany wdrożeniowe służą jako podstawowy element wdrożenia. Kraje powinny zdecydować, który organ będzie odpowiedzialny za sporządzenie ich krajowego planu.

49. Krajowy plan wdrożenia powinien zostać opracowany ze szczególną uwagą. Należy zatem zaangażować do współpracy wszystkie istotne zainteresowane podmioty. Plan powinien brać pod uwagę aktualną sytuację w kraju. Jako że kraje mogą chcieć ustanowić własne priorytety i harmonogramy wdrożenia, zgodnie z ich potrzebami, polityką i programami, postanowienia niniejszego rozdziału mogą służyć jako wskazówki do tej pracy. Krajowe plany wdrożenia powinny odnosić się do celów, działań, wskaźników, okresów wstępnych, środków wdrożenia i instrumentów szacunkowych/ewaluacyjnych.

2. Obszary działań

Zapewnić, że polityka, ramy wykonawcze i odpowiednie regulacje wspierają promocję EZR (ESD)

50. Polityka, ustawodawstwo, ramy stosowania i programy nauczania powinny zawierać i popierać EZR (ESD). Działaniami kluczowymi aby to osiągnąć mogłyby być: przyjęcie zasad EZR (ESD) na wszystkich poziomach kształcenia; stymulowanie rozwoju współpracy między sektorowej oraz włączającej wielu zainteresowanych uczestników, łącznie z ustanowieniem, tam gdzie potrzeba, mechanizmów konsultacji; zintegrowanie zasady zrównoważonego rozwoju z programami studiów oraz kursami specjalistycznymi na wszystkich poziomach kształcenia wyższego, zwłaszcza w początkowym szkoleniu nauczycielskim; poprawa dystrybucji i zarządzania pomocami naukowymi odnośnie zrównoważonego rozwoju oraz wzmocnienie związków pomiędzy naukami przyrodniczymi, ekonomicznymi, politycznymi i społecznymi w studiach interdyscyplinarnych, wielod dziedzinowych i specjalistycznych. Programy studiów interdyscyplinarnych i specjalistycznych powinny być odpowiednio wyważone.

Promować zrównoważony rozwój poprzez formalną, nieformalną i mimowolną edukację

51. Należy popierać podnoszenie świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego rozwoju zarówno w, jak i poprzez instytucje oświaty formalnej oraz społeczności, rodziny, środki masowego przekazu i organizacje pozarządowe.

52. Umiejętności zawodowe i wiedza na temat zrównoważonego rozwoju powinny ulegać stałej poprawie i, w konsekwencji, stanowić część nauki przez całe życie (lifelong learning) poszczególnych osób, włączając w to administrację publiczną, sektor prywatny, przemysł, transport i rolnictwo. Rozwój nowej wiedzy i potrzeba wprowadzenia nowych umiejętności w

---

¹⁸ Niektóre kraje wprowadziły podejście „zarządzania wiedzą”.

¹⁹ Dla krajów o strukturze federacyjnej, tam, gdzie należy, wszystkie odniesienia do planów narodowych stosuje się do planów państwowych/stanowych i pod-państwowych/pod-stanowych.

celu nadania konkretniejszej treści pojęciu zrównoważonego rozwoju, pozostaną stałą potrzebą, jako że wiele obszarów badań wciąż pozostaje w fazie rozwoju.

53. Działaniami kluczowymi, aby to osiągnąć mogłyby być: zaproponowanie związanych z nauką o zrównoważonym rozwoju możliwości dokształcenia specjalistom, w tym osobom zaangażowanym w planowanie, zarządzanie oraz środki masowego przekazu; zachęta i poparcie działania podnoszącego świadomość w oparciu o wspólnoty; rozwijanie współpracy z organizacjami pozarządowymi i wspieranie ich działalności kształceniowej; promocja współpracy pomiędzy instytucjami oświaty formalnej i nieformalnymi organizacjami oraz działaniami; zachęcanie środków masowego przekazu do informowania i dyskusji na temat zagadnień zrównoważonego rozwoju w celu dotarcia do opinii publicznej.

Rozwijać kompetencje w ramach sektora edukacji w celu zaangażowania w EZR (ESD)

54. Osoby nauczające, zarządzające oraz podejmujące decyzje na wszystkich szczeblach kształcenia powinny zwiększać swoją wiedzę odnośnie kształcenia o zrównoważonym rozwoju, aby dostarczać właściwych wskazówek i poparcia. Z tego względu wysiłki w celu podnoszenia kompetencji są niezbędne zarówno na poziomie edukacji formalnej, jak i nieformalnej.

55. Działaniami kluczowymi potrzebnymi do osiągnięcia tego mogłyby być: stymulowanie rozwoju kompetencji u pracowników systemu edukacji, włączając w to działania na rzecz kierujących, by podnieść ich świadomość odnośnie kwestii zrównoważonego rozwoju; wprowadzanie kryteriów zatwierdzania kompetencji zawodowych w kwestiach EZR (ESD); wprowadzenie i rozwijanie systemu zarządzania zrównoważonym rozwojem w instytucjach oświaty formalnej i otoczeniu edukacji nieformalnej; zawieranie zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem w programach szkoleniowych i szkoleniach dokształcających dla osób nauczających na wszystkich poziomach kształcenia; oraz zachęcanie nauczających, również tych zaangażowanych w edukację nieformalną i mimowolną, do dzielenia się doświadczeniem.

Zapewnić dostępność odpowiednich narzędzi i materiałów do EZR (ESD).

56. Należy opracować materiały do EZR (ESD) na wszystkich poziomach, zarówno na potrzeby kursów ogólnych, jak i kształcenia specjalistycznego i do nauki samodzielnej; materiały te należy przystosować do miejscowych warunków i potrzeb.

57. Działaniami kluczowymi aby to osiągnąć mogłyby być: stymulowanie opracowania i produkcji materiałów dla nauczających, uczących się oraz zajmujących się badaniami na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia, zwłaszcza w miejscowych językach; zachęcanie do rozwijania i korzystania z zasobów elektronicznych, audio, video, multimedialnych oraz pomocy wizualnych, zarówno w celu uczenia się, jak i dzielenia informacją; ułatwienie dostępu do środków elektronicznych i zasobów internetu oraz informacji istotnych dla EZR (ESD); zapewnienie spójności pomiędzy materiałami służącymi nauczaniu formalnemu, nieformalnemu i mimowolnemu, rozwijanie istotnych strategii rozpowszechniania.

Promować badania i rozwój ESD

58. Istnieje potrzeba badań i działań rozwijających w różnych obszarach EZR (ESD), takich jak skuteczne metody uczenia, narzędzia oceny, formowanie postaw i wartości,

szkolny/institutionalny rozwój i wdrożenie ICT (technologii informacji i komunikacji). Badania i rozwój EZR (ESD) powinny być stałą podstawą doskonalenia EZR (ESD).

59. Wyniki badań oraz wysiłki dokonywane w kierunku rozwoju powinny być udostępniane zainteresowanym podmiotom na poziomie lokalnym, regionalnym i globalnym, a także wcielone do różnych części systemu kształcenia.

60. Działaniami kluczowymi aby to osiągnąć mogłoby być inicjowanie i promowanie badań i rozwoju: treści EZR (ESD) oraz metod nauczania i uczenia się; wyników ekonomicznych oraz motywacji do EZR (ESD); sposobów zawierania aspektów zrównoważonego rozwoju i jego kontekstu lokalnego w różnych dziedzinach, przyznając pierwszeństwo badaniom, które łączą różne wymiary zrównoważonego rozwoju; wskaźników i instrumentów oceny EZR (ESD); oraz wymiana wyników badań i przykładów dobrej praktyki.

3. Współpraca międzynarodowa

61. Współpraca dotycząca kształcenia w zakresie zrównoważonego rozwoju, oprócz przyczyniania się do wzmocnienia i poprawy EZR (ESD) na poziomie krajowym, mogłaby pomóc w zapewnieniu wzajemnego zrozumienia, wzmocnić zaufanie i rozwinąć szacunek dla wartości kulturowych, w ten sposób budując przyjacielskie kontakty pomiędzy ludźmi i narodami oraz przyczyniając się do pokoju i dobrobytu.

62. Istnieje potrzeba przeglądu oraz ułatwiania procesu wdrożenia Strategii i współpracy wspierającej EZR (ESD) na poziomie regionalnym. Proces na poziomie regionalnym powinien brać pod uwagę także i inne osiągnięcia, które mają miejsce w związku z Dekadą Narodów Zjednoczonych na rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju i powinien być postrzegany jako przyczynek do inicjatyw globalnych EZR (ESD).

63. Region europejski jest bogaty w doświadczenie we współpracy międzynarodowej dotyczącej edukacji, zwłaszcza kształcenia wyższego. Znaczna liczba krajowych i podregionalnych sieci, grup roboczych w zakresie edukacji, sieci oraz stowarzyszeń uniwersyteckich, programów oraz partnerstw, rozpoczęła pracę w kierunku rozwoju wielodyscyplinarnych form kształcenia, aby dostarczyć rozwiązań problemów związanych ze zrównoważonym rozwojem. Zadaniem na dzień dzisiejszy jest korzystanie z ich doświadczenia i potencjału aby promować EZR (ESD). Innym wyzwaniem są badania naukowe w kwestiach dotyczących EZR (ESD), które wciąż na arenie międzynarodowej nie pełnią wydatnej roli. Istnieje również potrzeba współpracy międzynarodowej w kształceniu przedszkolnym i szkolnym w zakresie EZR (ESD).

64. Wysokie znaczenie należy przyznawać forum regionalnym i podregionalnym, które łączą członków społeczności oświatowej, takich jak służba cywilna, osoby nauczające, naukowcy oraz inne istotne podmioty, które dzielą się swoim doświadczeniem i dobrą praktyką dotyczącą zrównoważonego rozwoju i kwestii związanych z EZR (ESD).

65. Złożona natura EZR (ESD) wymaga, aby oprócz społeczności oświatowej, inne istotne podmioty zostały zaproszone do współpracy we wdrożeniu Strategii. Jest to szczególnie istotne przy współpracy międzynarodowej zmierzającej do uzupełnienia wiedzy w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz umiejętności różnych specjalistów i osób podejmujących decyzje.

66. Doświadczenia oraz potrzeby są różne w różnych częściach regionu EKG ONZ. Należy wzmocnić współpracę pomiędzy podregionami. Umożliwiłoby to bliską współpracę w zakresie kwestii ważnych dla danego podregionu, pomagając w ten sposób krajom uzyskiwać najlepsze możliwe wyniki.

67. Wymagane jest dalsze określenie potrzeb w różnych podregionach. Szczególnej uwagi wymagają kraje Europy Wschodniej, Kaukazu oraz Azji Środkowej (EECCA)²⁰, i Europy Południowo-Wschodniej odnośnie rozwiązywania ich głównych problemów dotyczących edukacji ekologicznej oraz edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Niektórymi z problemów tych krajów są: brak odpowiednich materiałów szkoleniowych, niska efektywność wykorzystania możliwości wyższych uczelni oraz instytucji badawczych, niedostatek odpowiednio przygotowanej kadry nauczycieli oraz niewystarczające podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej, jak również brak między sektorowej oraz angażującej wielu uczestników współpracy dotyczącej EZR (ESD). Innym wyzwaniem, które powinno zostać skierowane do Południowo-Wschodniej Europy oraz EECCA jest niska jakość kształcenia dzieci żyjących na obszarach wiejskich oraz brak zasobów finansowych i ludzkich, by rozwijać EZR (ESD) na tych obszarach. Tak więc, rozwijanie możliwości wykonawczych, dostarczanie pomocy finansowej oraz wsparcie dla kształcenia i wykonywania badań oraz programów podnoszących świadomość społeczną w zakresie zrównoważonego rozwoju w krajach, których gospodarka jest w okresie transformacji, powinno być uważane za ważne zagadnienie i w odpowiedni sposób uznawane przez rządy, istotne organizacje oraz ofiarodawców²¹.

68. Działaniami kluczowymi aby to osiągnąć mogłyby być: wzmocnienie istniejących regionalnych i podregionalnych związków oraz sieci pracujących na rzecz EZR (ESD) oraz popieranie programów bliźniaczych, dwustronnej współpracy oraz partnerstwa; korzystanie, tam gdzie jest to odpowiednie, z istniejących międzynarodowych, obowiązujących instrumentów, takich jak Konwencja z Aarhus oraz innych istotnych układów, aby podwyższyć świadomość dotyczącą zrównoważonego rozwoju; ułatwienie dzielenia się dobrą praktyką oraz doświadczeniem, innowacjami oraz informacją dotyczącą doświadczeń krajowych i projektów współpracy w rozwoju kwestii dotyczących EZR (ESD), np. poprzez użycie narzędzi ICT oraz strony internetowej EKG ONZ, włączenie EZR (ESD) do istotnych dwustronnych i wielostronnych programów; poparcie uczestnictwa organizacji pozarządowych i innych ważnych grup we współpracy międzynarodowej dotyczącej EZR (ESD); poparcie i koordynacja wydarzeń międzynarodowych na rzecz podnoszenia świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju; oraz zachęcenie do dzielenia się doświadczeniem.

69. Aby zapewnić skuteczne zarządzanie i komunikację na poziomie regionalnym, wymagane jest ustanowienie punktów koordynacyjnych dla EZR (ESD) we wszystkich państwach członkowskich EKG ONZ oraz ważnych międzynarodowych organizacjach. Proces Środowisko dla Europy („Environment for Europe”) może służyć jako platforma partnerska do współpracy w zakresie EZR (ESD), a Komitet Polityki Ekologicznej EKG ONZ jako organ sprawdzania postępu we wdrażaniu Strategii, zgodnie z programem pracy Komitetu.

---

²⁰ zob. również Partnerstwa środowiskowe w regionie EKG ONZ: Strategia Ochrony Środowiska dla krajów Europy Wschodniej, Kaukazu oraz Azji Środkowej. Zarys strategii; Piąta Konferencja Ministerialna „Environment for Europe”, Kijów, 2003.

²¹ zob. również Plan Wdrożenia; Światowy Szczyt Zrównoważonego Rozwoju

70. Na Konferencjach „Environment for Europe” Ministrowie mogą chcieć omawiać postępy dotyczące wdrożenia strategii, w oparciu o krajowe i inne istotne raporty. W podsumowaniach wyników prac dotyczących ochrony środowiska można również zawierać stwierdzenia dotyczące wysiłków danego kraju w zakresie EZR (ESD).

4. Role i odpowiedzialność

71. Rządy powinny odgrywać aktywną rolę w promowaniu i ułatwianiu wdrożenia Strategii w swoich krajach. Powinny oceniać i regularnie śledzić jej wdrożenie na wszystkich poziomach zarządzania.

72. Lokalne władze oświatowe oraz placówki oświaty formalnej zachęca się do podjęcia odpowiedzialności za wdrożenie odpowiednich postanowień Strategii i kontrolę tego wdrożenia.

73. Istotne zainteresowane podmioty, w tym władze lokalne, sektory oświaty i nauki, sektor zdrowia, sektor prywatny, przemysł, transport i rolnictwo, związki zawodowe i pracownicze, władze lokalne, środki masowego przekazu, organizacje pozarządowe, różne społeczności, ludność miejscowa oraz organizacje międzynarodowe powinny zostać poproszone o zdefiniowanie swych priorytetów i powzięcie odpowiedzialności za wdrożenie i kontrolowanie Strategii.

5. Sprawy finansowe

74. Istotnym warunkiem wstępnym sukcesu Strategii jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych, by ją wdrożyć. Aby we właściwy sposób ocenić koszty wdrożenia niezbędne dla osiągnięcia celów Strategii oraz oceny zwrotu tej inwestycji, niezbędne jest zrozumienie wartości kształcenia przy wprowadzaniu polityki i praktyki zrównoważonego rozwoju w społeczeństwie. Edukacja powinna być widziana jako inwestycja opłacalna na dłuższą metę.

75. Koszt wdrożenia Strategii powinien być w zasadzie poniesiony przez każdy z krajów. Rządy powinny więc zapewnić dostępność odpowiednich środków. Wiele z proponowanych działań można włączyć do istniejących prac rozwojowych w sektorze oświaty. Niektóre z działań łatwiej byłoby wykonać na poziomie podregionalnym lub regionalnym.

76. Rządy powinny rozważyć korzystanie ze środków budżetowych oraz bodźców ekonomicznych by sfinansować EZR (ESD) we wszystkich formach kształcenia, włączając w to wprowadzenie stypendiów dotyczących EZR (ESD) oraz zwiększanie wydajności instytucji oświaty. Należy poczynić starania, by włączyć elementy EZR (ESD) do odpowiednich dwu- i wielostronnych programów. Można tworzyć partnerstwa, które powinny być zachęcane do poszukiwania poparcia, włączając w to wsparcie z międzynarodowych agencji finansowych i sektora prywatnego. W pierwszym etapie wdrożenia Strategii, kluczowa, by pomóc krajom rozpocząć ten proces, jest pomoc finansowa udzielana niektórym częściom regionu, w szczególności w krajach EECCA oraz Południowo-Wschodniej Europy.

6. Ocena i terminy

77. Aby ocenić wdrożenie Strategii należy określić ramy czasowe i opracować odpowiednie wskaźniki. Umożliwienie ludziom działania na rzecz zrównoważonego rozwoju zależy od jakości kształcenia i wyników ich nauki. Wprowadzenie aspektów zrównoważonego rozwoju do wszystkich form i poziomów kształcenia jest procesem długim, jego wynik może być więc mierzony jedynie po długim czasie.

78. Wdrażanie Strategii powinno być uważane za proces stały. Jednakże, w celu ułatwienia oceny postępów, proponuje się trzy etapy wdrożenia:

Etap I (do 2007r.): dobra podstawa do rozpoczęcia wdrażania, zaleca się by każdy z krajów określił, jakie działania, które mieszczą się w ramach Strategii, zostały już podjęte. Zaliczałoby się tu dokonanie przeglądu bieżącej polityki, ram prawnych i faktycznych, mechanizmów finansowych i działalności oświatowej, a także określenie wszelkich przeszkód lub braków. Należy rozważyć działania zaradcze, aby pokonać słabości oraz stworzyć właściwy plan wdrożenia na poziomie krajowym. Powinny zostać opracowane metody oceny oraz wskaźniki wdrożenia EZR (ESD), w szczególności jakościowe. Ministrowie mogą przedstawić swój udział w Strategii, świętować sukcesy, dzielić się poszczególnymi zagadnieniami oraz troskami, a także składać raporty dotyczące postępu w ich narodowych/państwowych strategiach na Konferencjach „Środowisko dla Europy” („Environment for Europe”).

Etap II (do 2010r.): wdrożenie odpowiednich postanowień Strategii powinno być na dobrej drodze. Dlatego kraje powinny dokonać przeglądu postępów dokonanych we wdrożeniu ich odpowiednich krajowych/państwowych strategii i skorygować je, jeśli jest to konieczne.

Etap III (do 2015r. i dalej); kraje powinny uczynić znaczący postęp we wdrożeniu EZR (ESD).

79. Aby wspomóc proces krytycznego przeglądu i oceny standardów Strategii, należy rozważyć szereg kwestii. Obejmują one następujące miary: określenie liderów i koordynatorów prowadzących Strategię; politykę, ramy prawne i faktyczne wspierające Strategię; ramy współpracy i partnerstwa między rządami oraz między zainteresowanymi podmiotami; znaczenie formalnych programów nauczania i programów uczenia; początkowe i doskonalące szkolenia dotyczące kwestii zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza dla osób nauczających; narzędzia dydaktyczne i materiały edukacyjne do EZR (ESD); badania i rozwój EZR (ESD); rozwój nieformalnej i mimowolnej edukacji; oraz zaangażowanie środków masowego przekazu i ich wpływ na uczących się.

Uwaga

Dwa wspierające dokumenty dostępne są w celach informacyjnych: pierwszy dotyczy przeszłych i obecnych międzynarodowych procesów kształcenia w zakresie zrównoważonego rozwoju (CEP/AC.13/2004/8/Add.1), drugi objaśnia niektóre pojęcia zastosowane w strategii ((CEP/AC.13/2004/8/Add.2).

*****